

Informacja w sprawie ustawy z dnia 20 lipca 2018 r.

– Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce

Ustawa – Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (zwana dalej „PSWN”) zastępuje cztery ustawy: ustawę z dnia 27 lipca 2005 r. – Prawo o szkolnictwie wyższym, ustawę z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, ustawę z dnia 30 kwietnia 2010 r. o zasadach finansowania nauki oraz ustawę z dnia 17 lipca 1998 r. o pożyczkach i kredytach studenckich.

PSWN podzielona jest na 15 działów:

- 1) Przepisy ogólne;
- 2) Szkolnictwo wyższe (w tym m.in.: uczelnie, prowadzenie studiów, prawa i obowiązki studentów, samorząd studencki i organizacje studenckie, pracownicy uczelni);
- 3) Studia podyplomowe, kształcenie specjalistyczne i inne formy kształcenia;
- 4) Federacje;
- 5) Stopnie i tytuł w systemie szkolnictwa wyższego i nauki;
- 6) Ewaluacja jakości kształcenia, ewaluacja szkół doktorskich i ewaluacja jakości działalności naukowej;
- 7) Odpowiedzialność dyscyplinarna;
- 8) Cudzoziemcy w systemie szkolnictwa wyższego i nauki;
- 9) Instytucje przedstawicielskie środowiska szkolnictwa wyższego i nauki oraz organy pomocnicze ministra;
- 10) Systemy informatyczne szkolnictwa wyższego i nauki;
- 11) Stypendia i nagrody ministra, nagrody Prezesa Rady Ministrów;
- 12) Finansowanie systemu szkolnictwa wyższego i nauki oraz gospodarka finansowa uczelni;
- 13) Nadzór nad systemem szkolnictwa wyższego i nauki;
- 14) Przepisy szczególne;
- 15) Przepis końcowy.

Organizacja uczelni

Dotychczas, co do zasady, uczelnia składała się z podstawowych jednostek organizacyjnych (wydziałów), które były faktycznymi podmiotami praw i obowiązków związanych z prowadzeniem studiów wyższych i badaniami naukowymi. Uchwalona przez Sejm ustawa przewiduje, że studia prowadzi uczelnia, stopnie naukowe nadaje senat uczelni,

a ewaluacji (ocenie) podlega uczelnia oraz poszczególne dyscypliny naukowe. PSWN w ogóle nie wspomina o jednostkach organizacyjnych uczelni, poza jednym przepisem przewidującym, że szkoła może tworzyć takie jednostki, jak np. wydziały czy katedry, nie przypisując im żadnych zadań, uprawnień, ani nie przyznając prawa do występowania na zewnątrz uczelni.

Rada uczelni składać się będzie z 6 albo 8 osób powoływanych przez senat (z tego minimum połowa – 3 – spoza uczelni) oraz z przewodniczącego samorządu studenckiego. Najistotniejszą kompetencją rady będzie wskazywanie (niekoniecznie na zasadzie wyłączności) kandydatów na rektora. Pozostałe jej zadania mają charakter opiniodawczy. Rektora uczelni publicznej będzie wybierać, jak dotychczas, kolegium elektorów (zlikwidowano konkurs, jako alternatywny sposób wyłaniania rektora).

Rektor stanie się bezpośrednim przełożonym wszystkich studentów i pracowników. W statucie uczelni będzie jednak można przewidzieć inne „funkcje kierownicze w uczelni” (art. 34 ust. 1 pkt 5), na które powoływał, i z których odwoływał będzie rektor.

Rodzaje i nazewnictwo szkół

PSWN utrzymuje podział na uczelnie publiczne i niepubliczne, oraz akademickie i zawodowe. Uczelnia akademicka to taka, która w co najmniej jednej dyscyplinie posiada kategorię naukową A+, A lub B+ (kategorii naukowych będzie pięć: A+, A, B+, B, C; swego rodzaju „szóstą kategorią” będzie brak kategorii w danej dyscyplinie). Każda uczelnia akademicka może posługiwać się nazwą „akademia” (dotychczas mogły tylko te, które miały co najmniej dwa uprawnienia do doktoryzowania), a nazwą „uniwersytet”, jeżeli ma kategorię nie niższą niż B+ w co najmniej sześciu dyscyplinach, mieszczących się w co najmniej trzech dziedzinach (dotychczas – jeżeli miała uprawnienia doktorskie w co najmniej 10 dyscyplinach w trzech grupach dziedzin; nie oznacza to jednak obniżenia poprzeczki, ponieważ dyscyplin i dziedzin będzie znacznie mniej). PSWN przewiduje jeszcze nazwę „politechnika”, likwiduje natomiast nazwę „uniwersytetu przmiotnikowego”.

Istotny jest też przepis materialny (nie przejściowy, co oznacza, iż ma być stosowany także w przyszłości, a nie tylko w chwili wejścia w życie ustawy), przewidujący że „w przypadku uzyskania kategorii naukowej skutkującej koniecznością zmiany nazwy uczelni (...), uczelnia może posługiwać się nazwą dotychczasową” (art. 16 ust. 4). Może się zatem zdarzać, że uczelnie – po utracie stosownych kategorii – zawodowe – będą posługiwać się bez ograniczeń nazwą „uniwersytet”.

Prowadzenie studiów

PSWN zachowuje podział na studia pierwszego stopnia, studia drugiego stopnia i jednolite studia magisterskie. Nadal minister będzie określał, które kierunki mogą lub muszą być prowadzone, jako jednolite studia magisterskie. Kierunek będzie musiał być „przyporządkowany” do co najmniej jednej dyscypliny (art. 53 ust. 1). Jeżeli miałby być przyporządkowany do więcej niż jednej dyscypliny, jedna z nich musi być wskazana jako „wiodąca” (ponad połowa efektów uczenia się musi być z nią związana).

Inaczej niż dotychczas, uprawnienia do prowadzenia kierunku nie będą związane ze spełnieniem przez wydział minimum kadrowego (liczba zatrudnionych ze stopniem doktora i doktora habilitowanego) i posiadaniem przez wydział uprawnień habilitacyjnych, lecz z posiadaniem kategorii naukowej przez uczelnię w odpowiedniej dyscyplinie naukowej.

Pracownicy uczelni

W odniesieniu do pracowników niebędących nauczycielami akademickimi ustawa w zasadzie zmian nie wprowadza. Jeżeli zaś chodzi o nauczycieli akademickich, to PSWN odstępuje od obowiązujących nazw stanowisk profesorów: zwyczajnego i nadzwyczajnego, a w to miejsce wprowadza nazwy: profesora i profesora uczelni. Nazwy: asystent i adiunkt pozostają bez zmian. Istotniejszą nowością jest regulacja przewidująca, że „osobę posiadającą tytuł profesora zatrudnia się na stanowisku profesora” (art. 116 ust. 3). Zatem osoba z tytułem naukowym profesora nie będzie pozostawała w uczelni na niższym stanowisku profesorskim i nie będzie w związku z awansem na wyższe stanowisko potrzebne, ani możliwe jakiegokolwiek postępowanie czy konkurs.

Nadawanie stopni i tytułów naukowych

PSWN utrzymuje dwa stopnie naukowe: doktora i doktora habilitowanego i jeden tytuł naukowy – profesora. Stopień doktora i doktora habilitowanego w danej dyscyplinie będą mogły nadawać uczelnie, które mają w tej dyscyplinie kategorię naukową A+, A lub B+. PSWN, inaczej niż dotychczasowa ustawa, nie różnicuje warunków uprawnień do doktoryzowania i habilitowania: uczelnia uzyskuje od razu oba uprawnienia i z mocy prawa, jeżeli ma w dyscyplinie co najmniej kategorię B+ (art. 185 ust. 1, art. 218). Senat uczelni może przekazać swoje kompetencje dotyczące nadawania stopni naukowych innemu – utworzonemu przezeń – organowi uczelni (art. 28 ust. 4), tylko jednemu w zakresie danej dyscypliny (ale może przyznać jednemu organowi kompetencje w kilku dyscyplinach).

Stopień doktora

Wśród istotnych zmian, które wprowadza ustawa należy wymienić następujące:

- a) praca doktorska w całości będzie udostępniana na stronie internetowej,
- b) praca doktorska będzie miała, trzech, a nie dwóch recenzentów (a do dalszej procedury, co najmniej dwie recenzje muszą być pozytywne),
- c) przygotowanie rozprawy doktorskiej odbywać się będzie w trybie kształcenia doktorantów (w szkole doktorskiej) albo w trybie eksternistycznym,
- d) ustawa nie reguluje – jak dotychczasowa – kwestii egzaminów doktorskich (w dyscyplinie podstawowej i dodatkowej), ani samej „obrony rozprawy doktorskiej”; kwestie te będą regulowane teraz przez uczelniane senaty,
- e) czynności w postępowaniu w sprawie nadania stopnia doktora może dokonywać komisja powołana przez senat uczelni,
- f) doktorant w trybie kształcenia doktorantów będzie otrzymywał stypendium.

Stopień doktora habilitowanego

Komisja habilitacyjna nadal będzie liczyła siedem osób, ale będzie w niej teraz czterech, a nie trzech recenzentów; czterech członków komisji (w tym przewodniczący i trzech recenzentów) będzie powoływanych przez Radę Doskonałości Naukowej (dotychczasową Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów), trzech (w tym recenzent i sekretarz) przez uczelnię. Komisja habilitacyjna będzie mogła przeprowadzić kolokwium habilitacyjne. Podmiot habilitujący musi odmówić nadania stopnia, w przypadku gdy opinia komisji habilitacyjnej jest negatywna.

Tytuł naukowy profesora

Postępowanie w tym zakresie będzie się toczyło z całkowitym pominięciem uczelni. Zainteresowana osoba będzie składała wniosek do RDN, która w oparciu o opinię pięciu recenzentów występuje do Prezydenta RP o nadanie tytułu profesora albo odmawia wystąpienia do Prezydenta RP o nadanie tytułu profesora.

Rada Doskonałości Naukowej

RDN zastępuje dotychczasową Centralną Komisję ds. Stopni i Tytułów. Sposób jej powoływania niewiele się zmieni. Nowością będzie to, że trzech recenzenci w postępowaniu habilitacyjnym i pięciu recenzentów w postępowaniu profesorskim będą losowani (a nie wybierani) spośród trzy razy większej grupy kandydatów przedstawionych przez zespół

(dotychczasową sekcję CK) właściwy dla danej dziedziny nauki. Nowością jest też to, że w wyborach do RDN będą mogły głosować i kandydować także osoby z habilitacją (a nie jak dotychczas jedynie z tytułarną profesurą).

Ewaluacja

Ustawa przewiduje trzy rodzaje ewaluacji (ewaluacja jakości kształcenia, w tym ocena programowa i kompleksowa, ewaluacja szkół doktorskich i ewaluacja jakości działalności naukowej). Najistotniejszą jest ewaluacja jakości działalności naukowej, ponieważ wpływa ona na kategorię naukową (A+, A, B+, B, C, brak kategorii), a w konsekwencji na możliwość nadawania stopni naukowych, prowadzenia kierunków studiów i wielkość subwencji i dotacji z budżetu państwa.

Studenci

Do istotniejszych zmian należy:

- 1) przywrócenie możliwości przeprowadzenia przez uczelnie egzaminów wstępnych, ale tylko w zakresie przedmiotów nieobjętych egzaminami maturalnymi,
- 2) zniesienie obowiązku pracy dyplomowej na pierwszym stopniu studiów,
- 3) recenzje prac dyplomowych będą jawne,
- 4) możliwość skreślenia z listy studentów także w przypadku stwierdzenia braku udziału w obowiązkowych zajęciach (a nie jedynie braku postępów w nauce, co mogło być stwierdzone jedynie po zakończeniu sesji lub roku akademickiego).

Finansowanie systemu szkolnictwa wyższego i nauki

Rodzaje dotacji i subwencji zależą od tego czy uczelnia jest publiczna czy prywatna oraz akademicka czy zawodowa. Najwięcej rodzajów dotacji i subwencji może otrzymać publiczna uczelnia akademicka, potem niepubliczna uczelnia akademicka, następnie publiczna uczelnia zawodowa, w końcu niepubliczna uczelnia zawodowa. Instytuty będą zbliżone w tym zakresie do publicznych uczelni akademickich, ale nie będą korzystały z dotacji i subwencji związanych z prowadzeniem studiów. Wielkość dotacji i subwencji będzie zaś zależała m.in. od liczby nauczycieli akademickich, studentów stacjonarnych, współczynników kosztochłonności dyscyplin i kierunków studiów, kategorii naukowych w poszczególnych dyscyplinach.

Ustawa – co do zasady – wejdzie w życie 1 października 2018 r. Część przepisów wejdzie w życie w innym terminie tj.:

- 1) z dniem następującym po dniu ogłoszenia – przepisy dotyczące: nowej klasyfikacji dziedzin i dyscyplin, ewaluacji jakości działalności naukowej, programu „Wsparcie dla czasopism naukowych”, a także przepis przesądzający, że wykonywanie obowiązków nauczyciela akademickiego stanowi działalność twórczą o indywidualnym charakterze w rozumieniu ustawy o prawie autorskim i prawach pokrewnych;
- 2) z dniem 1 stycznia 2019 r. – przepisy dotyczące określenia standardów kształcenia przygotowującego do wykonywania niektórych zawodów, kredytów studenckich oraz część regulacji dotyczących finansowania szkolnictwa wyższego i nauki;
- 3) z dniem 1 października 2019 r. – regulacje dotyczące stypendiów i innych świadczeń przysługujących studentom, a także dotyczące kształcenia doktorantów;
- 4) z dniem 1 października 2020 r. – przepisy dotyczące legitymacji służbowej nauczyciela akademickiego oraz regulacje dotyczące oceny kompleksowej dokonywanej przez Polską Komisję Akredytacyjną;
- 5) z dniem 1 października 2021 r. – część regulacji dotycząca podziału uczelni na grupy;
- 6) z dniem 1 stycznia 2022 r. – regulacje dotyczące przyjmowania na studia osób posiadających dyplom potwierdzający kwalifikacje zawodowe w zawodzie nauczonym na poziomie technika.